Myšlení o fotografii / I

Jaroslav Anděl, Myšlení o fotografii / I. průvodce modernitou v antologii textů. Odborná spolupráce Robert Silverio. Grafická úprava David Fírek. Nakladatelství Akademie múzických umění, Praha 2012. 462 s., obr.

Jak naznačuje název publikace Myšlení o fotografii / I. s podnázvem Průvodce modernitou v antologii textů, jedná se o první část dvoudílné antalogie, v níž se Jaroslav Anděl věnuje myšlení o fotografii i pluralitě jeho kontextů a klíčovým tématům spjatým s proměnami fotografie v souvislosti se společenskými změnami. První svazek zahrnuje časový úsek od prehistorie fotografie do 2. světové války. V úvodu autor zmiňuje svůj dlouhodobý zájem o fotografii – vedle dějin umění na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy studoval souběžně fotografii na Filmové a televizní fakultě AMU – a seznamuje čtenáře s procesem vzniku knihy, jež sahá až do 70. let, kdy s Antonínem Dufkem připravoval titul Myšlenky o fotografii, jenž z politických důvodů nemohl být vydán. Popisuje, jak se měnil jeho přístup k zamýšlenému projektu na pozadí měnícího se diskurzu fotografie a i v souvislosti s vlastními životními osudy. Dospěl k záměru vybrat a seřadit výňatky ze zásadních esejů tak, aby kniha mapovala vztahy a souvislosti mezi jednotlivými názory, ideovými proudy a koncepty, aby ozřejmila genealogie nejvlivnějších idejí a umožnila nastínit soudobé myšlení o fotografii v širším horizontu. Zaobírá se proměnami postavení fotografie, jako je postupné začlenění do uměleckých institucí a trhu s uměním (muzea, galerie, aukční síně, školy, ediční činnost), přesun do centra akademického zájmu v disciplínách, jako je kritická teorie, vizuální a genderová studia, kulturní historie či antropologie, reflektuje zásadní změny, které přinesla digitální fotografie, i vztah média ke společenským pohybům. Upozorňuje na měnící se roli fotografie v 2. polovině 20. století, kdy postupně docházelo k historizaci modernistických východisek, návratům k avantgardním hnutím, k uplatňování přístupů postmodernismu, k rostoucímu vlivu televize, videa a internetu. Strukturu knihy tvoří 20 kapitol a 80 podkapitol, přičemž každá z nich je uvedena stručným komentářem, jenž danou reflexi či téma zařazuje do širších souvislostí. Věnuje se mnoha oblastem – od vynálezu fotografie, jejího vztahu k umění nebo vědě, přes počátky moderní fotografie, tvorbu uměleckých avantgard, používání fotografie jako prostředku politické propagandy či nástroje sociální změny, postupy reportážní a novinářské fotografie po sociologické a psychologické interpretace. Dotýká se tak potažmo otázek o vztahu k základním filozofickým pojmům, jako jsou pravda, vidění, historicita či paměť. Kniha je konstruktivním výběrem významných úvah a východisek, užitečným zdrojem, jenž čtenářům poskytuje solidní platformu pro nahlížení vývoje média v teoretických, filozofických a historických souvislostech.

Funkcionalismus, design, škola, trh

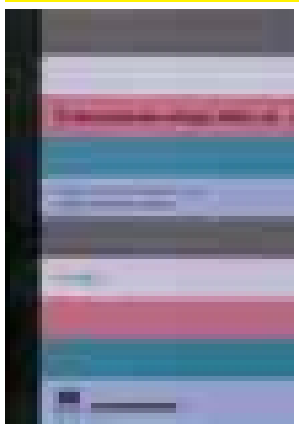

Jan Michl, Funkcionalismus, design, škola, trh. Čtrnáct textů o problémech teorie a praxe moderního designu. Grafická úprava Čestmír Kučera. Barrister & Principal, Brno – Vysoká škola umělecko-průmyslová, Praha 2012. 327 s., obr.

Publikace historika a teoretika designu Jana Michla nazvaná Funkcionalismus, design, škola, trh představuje soubor textů, v nichž se autor věnuje problémům teorie i praxe designu a architektury a kriticky se vyrovnává s východisky zděděnými po modernistické funkcionalistické filozofii, jež ovlivnila uvažování řady generací. Jan Michl (1946) studoval na Střední uměleckoprůmyslové škole v Brně, poté na tamější Filozofické fakultě Univerzity J. E. Purkyně (dnešní Masarykově univerzitě) a na Univerzitě v Uppsale ve Švédsku. Věnoval se dějinám umění, jazykům a hospodářským dějinám. Pracoval v Ústavu teorie a dějin umění při ČSAV v Praze, od 80. let žije v Norsku, kde působí jako profesor historie a teorie designu na Arkitektur- og designhøgskolen v Oslu a jako hostující profesor Fakulty informatiky a mediálních technologií při Høgskolen i Gjøvik. Jeho hlavním badatelským zájmem je modernistická filozofie designu, její kritika a alternativní chápání designu. V souboru textů vzniklých v rozmezí zhruba 20 let, jež publikace nabízí (polovina statí byla již součástí Michlovy knihy Tak nám prý forma sleduje funkci, VŠUP, 2003), kriticky komentuje funkcionalistickou metodu shrnutou do teze „forma následuje funkci“, její vliv na současné uvažování o designu a architektuře, ale i na vnímání předmodernistických historizujících budov a objektů či na odmítavý postoj architektů a designérů k stylové rozmanitosti. Funkcionalistické teorie nepodrobuje jen kritice, ale snaží se je nahradit tezemi, které jsou realističtější, hledat praktická řešení. Vzhledem k tomu, že texty se obracejí k pestré čtenářské základně – k studentům, designérům a architektům, k akademické obci, ale i k širšímu publiku, které se pokouší o hlubší pochopení designu –, představuje jejich antalogie platformu nabízející čtivým jazykem podnětný vhled do oblasti designu a architektury z více perspektiv a přispívá k lepšímu pochopení povahy designérské činnosti. V jednotlivých kapitolách se dočteme například o designu jako redesignu, o dvou doktrínách modernismu (funkcionalismus a abstraktivismus), myšlence funkční dokonalosti, realistických teoriích designu, představě inteligentního designu v přírodě i o významu tržní soutěže. Publikaci uzavírá komentovaná obrazová příloha nazvaná Předměty a podněty.

Dušan Samuel Jurkovič

Vlastimil Havlík, Dušan Samuel Jurkovič. Projekty, rekonstrukce a stavby (nejen) na Náchodsku. Grafická úprava Karel Vondráček. Město Nové Město nad Metují – Městská knihovna – Poznávání, o. s., Nové město nad Metují 2012. 143 s., obr. – Edice Kulturní tradice Novoměstska, sv. 6

Dušan Samo Jurkovič (1868 – 1947) byl jedním z významných představitelů secesní architektury inspirované slovenským lidovým stavitelstvím a výtvarným uměním, jejichž spojením vytvořil svůj osobitý stavební i vizuální styl. Charakter jeho staveb určuje moderní dispozice, atypické konstrukční řešení a živá barevnost. U všech realizací umělec prokázal také smysl pro stylovou jednotu budovy a vnitřního vybavení. Publikace Vlastimila Havlíka se v úvodu věnuje nejprve osobnosti tohoto slovenského architekta, poté v 9 kapitolách představuje projekty, rekonstrukce a stavby, které vytvořil v Náchodském kraji a na Pardubicku. Mezi první stavby na Náchodsku patří Vila na Rezku (1900-01) pro Rudolfa Bartelmuse. Barevná, dřevěná jednoposchoďová stavba se zvláštní složitou střechou, mnoha balkony a vikýři se nachází v lesích nedaleko Nového Města nad Metují. Díky této realizaci získal Jurkovič další zakázku, náročnou opravu barokního zámku v Novém Městě nad Metují a jeho zahrad (1908-13) a rekonstrukci neudržovaného mlýna pro rodinu Bartoňů. K dalším jeho zdejším stavbám patří Vila pro Theodoru Němcovou či Jiráskova turistická chata s rozhlednou na Dobršově u Náchoda. Návrhy i realizace autor publikace doprovází krátkými texty, archivní dokumentací a barevnými fotografiemi. Závěrečná část práce se zabývá Jurkovičovou interiérovou tvorbou a jeho odbornou publicistikou. Pozornost je věnována také architektovým přátelům a spolupracovníkům a závěr tvoří reflexe Jurkovičovy architektonické tvorby. Kniha je vybavena seznamem pramenů, literatury a výběrem bibliografie vztahující se k jeho osobnosti a dílu.

Reissigova vila v Brně

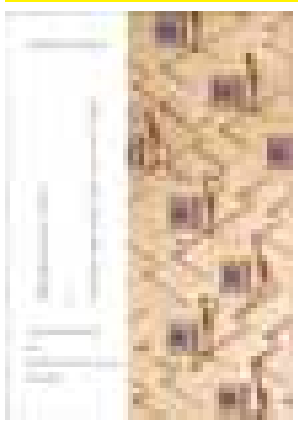

Jindřich Vybíral, Reissigova vila v Brně a reforma rodinného domu po roce 1900. The Reissig Villa in Brno and the Reform of the Family House After 1900. Grafická úprava Bittercraft & Com / M V. Barrister & Principal, Brno – Vysoká škola Uměleckoprůmyslová, Praha 2011. 102 s., 76 obr., texty česko-anglicky

Kniha významného teoretika, historika architektury a pedagoga VŠUP v Praze Jindřicha Vybírala je věnována architektonickému skvostu, vile advokáta Karla Reissiga, kterou v letech 1901-02 v Brně realizoval architekt Leopold Bauer. Stefan Muthesius (University of East Anglia, Norwich) v předmluvě knihy uvádí, že se jedná o významné dílo jednoho z nejlepších architektů z revoluční vídeňské školy Otto Wagnera, kteří po studiích byli činí na severním pomezí habsburského císařství. Úměrně dimenzovaná publikace komplexně vysvětluje historii stavby a její architektonické hodnoty. Studie je zároveň rámována kontextem doby kolem roku 1900, která přinesla nový obrat v navrhování vil v mnoha velkých městech, kdy končila dosavadní nadvláda historických forem a jejich místo zaujal abstraktní styl, založený na údajně nekomplikovaném vztahu formy a funkce. Dominantními rysy předměstské vily bylo pohodlí pro vlastníka a jeho praktické potřeby, kvalitní hygienické vybavení a dostatek místa pro služebnictvo, což se zrcadlilo v otevřeném půdorysu vyplývajícím z koncepce anglického domu, podle níž jsou střízlivé architektonické formy výrazem zdravého a nenuceného životního stylu. V Reissigově vile Leopold Bauer rozvinul osobní vizi stylové jednoty, jejíž součástí byl rafinovaný estetismus. Symbolickým výrazem věcnosti se stal geometrický řád spojený s poetickým jazykem abstraktní ornamentiky. V raně moderní architektuře střední Evropy se podle Jindřicha Vybírala jako unikát vyjímá hlavně její prostorová struktura sestávající ze světlých vysokých místností a útulných zákoutí, jakož i dynamický křížový půdorys, který toto pozoruhodné uspořádání umožňoval. Ve Vídni srovnatelná role náleží obytným domům, jež navrhl pro kolonii Hohe Warte Josef Hoffmann. Do této vybrané společnosti Reissigova vile nepochybně patří. Ostatně již nedlouho po svém postavení byla stavba kritikou označena jako první moderní dům v habsburském mocnářství. Přes svůj nepochybný význam „postaveného manifestu“ však Bauerova realizace stála dlouho stranou veřejnosti. Tato monografie tak konečně splácí zděděný dluh.

Kotvy Máje

Petr Klíma (ed.), Kotvy Máje. České obchodní domy 1965 – 1975. Grafická úprava Ondřej Brom, Michal Sloboda. Vysoká škola uměleckoprůmyslová, Praha 2011. 179 s., 191 obr.

Kniha Kotvy Máje je věnována českým obchodním domům z let 1965 – 1975. Jejím editorem je architekt Petr Klíma, který je také autorem většiny statí, jenž k podílu na ní ale vyzval i další odborníky. Publikace poskytuje nezanedbatelný obraz doby, v níž se režim chtěl prezentovat občanům za cenu, že ustoupil ideologii ve prospěch životních potřeb. Čeští i slovenští architekti se úkolu ujali se ctí a přispěli mu hodnotou evropského pojetí. Až na urbanistické násilnosti (Jihlava) nebo bezohlednosti (Olomouc) si obchodní domy udržely dodnes nejen své praktické, ale i estetické poselství. Po převratu se většina z nich – kromě dílčích úprav – ubránila požadavkům nových provozovatelů; přesto se citelnou ztrátou stalo trestuhodné zbourání obchodního centra Ještěd (M. Masák, K. Hubáček, SIAL), zato pražský Máj získal památkovou ochranu. Předností publikace je sledování krystalizace projektu a rozbor tvárné koncepce s ohledem na provoz k definitivní podobě domu i jeho technického řešení (navzdory zaostalosti výroby). K podnětným kapitolám (zpracovaným Petrem Klímou) patří analýza projektů Aleny Šrámkové, Prioru Růženy Žertové v Pardubicích či Domu bytové kultury v Praze Věry Machoninové. Jak název publikace naznačuje, přednostní pozornosti se dostalo Máji Johna Eislera, Miroslava Masáka a Martina Rajniše a stejným dílem Kotvě Věry a Vladimíra Machoninových. Ocenění si zaslouží bohatě citované prameny a na závěr uvedená bibliografie a obrazová dokumentace k danému tématu. Efektní grafická úprava Ondřeje Broma a Michala Slobody při zalomení stránek a střídání barevného písma poněkud znesnadňuje orientaci a čitelnost. V každém případě si vydání dalšího příspěvku k otázkám architektury naší přítomnosti zaslouží chválu.

Jiří Šetlík

Headlands

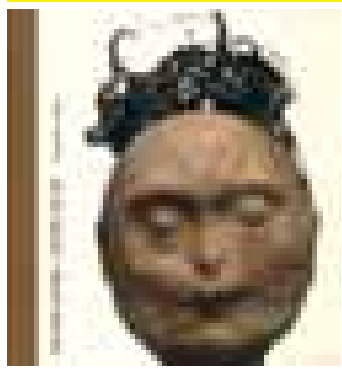

František Skála, Headlands. Země hlav. Grafická úprava Jana Vahalíková – Studio Marvil. Arbor vitae, Řevnice 2012. 148 s., obr. – u příležitosti výstavy, Praha, Galerie Smečky, 18. 4. – 14. 7. 2012

Umělecké rezidenční centrum The Headlands for the Arts se nachází na západním pobřeží USA v Kalifornii, severně od Franciska. „Poprvé jsem tam byl v roce 1992 na tříměsíčním pobytu jako rezident Ceny Jindřicha Chalupeckého. Je to přírodní rezervace a to místo považuji za umělecký ráj,“ podotkl Skála. Toto území původně obýval kmen indiánů Miwoků a poté ho více než sto let využívala armáda. Pro potřeby umělců byly v této části přírodního parku Golden Gate National Recreation Area v historické vojenské pevnosti Fort Barry zrenovovány kasárny z roku 1907. V knize, jež je věnovaná prožitkům z pobytu v této lokalitě, jsou kombinovány zápisky ze Skálových deníků, které zaznamenávají jeho první setkání s místem, jež nazval Země hlav, s poznámkami z jeho pozdějších návštěv v letech 2003, 2008 a 2011. Autor se věnuje nejen atmosféře místa, ale také indiánským legendám, v nichž je hlavní postavou posvátný Kojot, ale také svým magickým hlavičkám vytvářeným z místního druhu mořských rostlin. Když v roce 1992 na pobřeží poprvé spatřil tyto kelpy – mořské řasy, byl úplně očarován. Smotaná klubka černých trubic mu ze všeho nejvíce připomínala změť kabelů a drátů. Právě z této pro indiány magické rostliny začal zvláštní technikou – střídavým tlakem zevnitř a zvenku – vytvářet hlavy. Pro výrobu tváří těchto hlav ze seschnutých řas používá nářadí z eukalyptového dřeva a proces jejich vzniku trvá někdy i tři týdny. Svoji inspiraci popsal takto: „A tváře přicházejí v noci. Vynořují se z kelpových lesů... “. V knize jsou tyto drobné mistrovské plastiky reprodukovány v celostránkových barevných fotografiích, jež umocňuje výborná grafická úprava Jany Vahalíkové.

František Skála

František Skála. Koncepce František Skála, Eva Skálová. Texty František Skála, není-li uvedeno jinak, Ludvík Hlaváček, J. P. Jöndl, Zdeněk Kratochvíl, Miroslav Petříček, Rupert Sheldrake, Dr. Shivadikar – Controversial. Grafická úprava František Skála, Pavel Zelenka. Arbor vitae, Řevnice – Muzeum umění Olomouc, Olomouc 2012, 226 s., obr., texty česko-anglicky – vydáno k výstavě, Olomouc, Muzeum moderního umění, 12. 4. – 19. 8. 2012

Práce Františka Skály (1959) představují jemně dávkovanou směsici humoru i vážnosti, ironie i úcty, autor je vytváří jako svébytné variace na přírodní objekty. Vedle takto citlivě vedené komunikace s přírodou vyzvedá světelné, barevné, tvarové a materiálové vlastnosti nalezených předmětů, které vřazuje v nečekaných kombinacích do příběhů a jemných vizuálních her. Tento posun z praxe do neúčelné oblasti estetiky odkrývá pohled i na tajemné principy umělecké tvorby. Dalším rysem Skálova výtvarného jazyka je nesmírná řemeslná pečlivost. Každý i ten nejmenší artefakt okouzluje detailním zpracováním. Kniha, která byla vydána u příležitosti umělcovy retrospektivní výstavy v Muzeu moderního umění Olomouc v roce 2012 (viz At. č. 14-15/12), nabízí komplexní pohled na jeho dílo. Jsou tu reprodukovány Skálovy ready-made objekty – srozumitelné a laskavé i v svých hororových podobách. Jak píše Miroslav Petříček v úvodním eseji: „Autentický výtvor vzniklý setkáním uschlého přírodního plodu s bakelitovým vypínačem na leštěné dřevěné desce, jež kdysi mohl být kusem nábytku, je krajnost stále se rodící uprostřed mezi tím, co už není, a tím, co ještě není.“ Dřevěné automobily Skálova Saigon týmu jsou zachycené při jízdě blátivým terénem, vedle fetišistických modelů-zpodobení elektrických kytar nalezneme třeba jeho cestovní deníky z pěší poutě na 45. benátské bienále v roce 1993 nebo hlavy vytvořené z mořských řas. Skálova fascinace vlastnostmi této magické rostliny vyústila v originální metodu, kdy pomocí zvlášť vyrobených nástrojů, vznikají obličeje způsobem odlišným od všech sochařských technik. Text citovaný z eseje Expresivita francouzského psychobiologa Raymonda Ruyera, poeticky vystihuje nejen povahu Františkem Skálou nalézaných a vytvářených podivuhodných bytostí, ale i obecné principy jeho práce: „Nálevníci i červi, ptáci a savci, lidé starší i mladší doby kamenné i všech civilizací, nemají-li právě nic naléhavějšího na práci, tančí, procházejí se, zdobí se, vyluzují zpěvy nebo světélkují, zkrátka věnují se životu.“

Jan Tichý

Jan Tichý. Texty Jiří Machalický, Lucie Holá. Grafická úprava Atelijèur Půda – Jan Zachariáš. Nadace Český talent, Praha 2012. 137 s., obr., texty česko-anglicko-německy

Obrazy inspirované architekturou, krajinou a jejich proměnlivými strukturami přináší monografie věnovaná Janu Tichému (1962). Malíř patří ke generaci, která nastupovala v 80. letech, pro něj je však typická nezávislost na dobových vývojových tendencích. Jeho tvorba vychází z klasických výtvarných technik i materiálů, kromě malby se věnuje i kresbě, grafice, keramice a porcelánu. Svébytnou oblastí, na niž kniha ukazuje, jsou úsporné tužkové kresby, v nichž kombinuje rozmanité postupy a přispívá k promyšlenému prolínání všech významových vrstev. Jeho dílo vykazuje osobitou poetiku a každý motiv se rozvíjí do volných neuzavřených souborů. Jedním ze základních umělcových témat je krajina, pro niž hledá tvůrčí podněty v konkrétních přírodních lokalitách a to ve všech ročních obdobích. Zachycuje procesy, které se v ní odehrávají, pracuje s proměnlivým světlem oblohy. „Ve svých dílech se snažím vystihnout základní vlastnosti skutečností a potlačit nepodstatné detaily,“ říká kolínský rodák a absolvent pražské Akademie výtvarných umění. Jan Tichý absolvoval pražskou AVU u Františka Jiroudka a Jiřího Karmazína, a od roku 1997 působí jako pedagog na Výtvarné škole Václava Hollara v Praze.